

Ludmiła Getler,
Barbara Kuś

TLUMACZENIE A NAUKA JĘZYKÓW OBCYCH

Streszczenie. Omówiono najważniejsze aspekty psychologiczne rehabilitujące tłumaczenie jako jeden z pozytywnych momentów nauki języków obcych na wyższym etapie nauczania. Zwrócono uwagę na niektóre elementy pracy ze słownikiem dwujęzycznym i celowość wykorzystania pisemnych tłumaczeń tekstów technicznych na materiale języka rosyjskiego.

Od czasu powstania problemu¹ nauczania języków obcych opracowano już wiele różnych metod i zasad, których praktyczne zastosowanie miało wywołać właściwy proces nauczania i doprowadzić do określonych celów. Powstanie kolejnych nowych metod łączyło się zawsze z wynikłymi w praktyce niedoskonałościami ich poprzedniczek. Metody tzw. nowoczesne powstały jako przeciwstawienie głównych tendencji metod tradycyjnych^{x)} bazowały przede wszystkim na stwierdzeniu, że mowy nie powinno się poznawać, lecz przyswajać ją i opanowywać przez zautomatyzowanie sprawności językowych i odpowiednie dryle. Tak rozumiany proces nauczania utworzył drogę metodzie audiowizualnej. Skrajne rozumienie i wyłączne jej stosowanie prowadziło do wyeliminowania świadomości w procesie uczenia się. Ponieważ jednak ostatecznym celem w procesie nauczania jest wytworzenie takich u-

---

^{x)} Wg klasyfikacji przeprowadzonej przez L. Grochowskiego w "Metodyce nauczania języka rosyjskiego", Warszawa 1971.

miejętności, które mogłyby być odtworzone nawet po pewnej przerwie w nauce, to należałoby zadać sobie pytanie, na jak długo zakodowane wyłącznie przez automatyzację problemy pozostaną w pamięci ucznia.

Sprawie tej poświęciła jedno z najnowszych swoich rozważań psycholingwistyka, której osiągnięcia nad badaniem mechanizmu zjawisk językowych w kategoriach psychologicznych wywołały wśród wielu metodyków dyskusje oraz wytworzyły pogląd, że "pewne założenia dotyczące procesu uczenia się, które przyjęli twórcy metody audiowizualnej (...) wymagają rewizji".^{x)}

Nie rezygnując z dążenia do przyswojenia uczącemu się koniecznych nawyków, powinno się równocześnie uaktywnić jego świadomość, wyjaśniając proces ich tworzenia.

Częściowe lub całkowite wyeliminowanie świadomości wiązało się ze stosowaniem bez tłumaczeniowej semantyzacji materiału i z maksymalnym ograniczeniem użycia języka ojczystego, który pozostawał przecież zasadniczym i bardzo mocno utrwalonym sposobem wyrażania zjawisk i znalazł się w świadomości ucznia o wiele wcześniej, niż nastąpiło jego zetknięcie się z drugim sposobem wyrażania - językiem obcym. Również praktyka wykazała, że nie da się całkowicie wyeliminować świadomości i pewnych elementów tłumaczenia, nawet przy olbrzymiej ilości drylów, ponieważ ucząc się języka obcego uczeń nie potrafi wyodrębnić go całkowicie z wcześniej zakodowanego w świadomości języka czystego. Jest to zauważalne szczególnie wtedy, gdy student mówi "na gorąco", bez przygotowania, często korygując własną wypowiedź lub przerywając ją pytaniami o znaczenie różnych

---

^{x)} W. Marton, Nowe horyzonty nauczania języków obcych, Warszawa 1972, str. 126.

słów, które łatwo mógłby zastąpić znanymi synonimami. Zauważa się wtedy, że niezależnie od stosowanej metody nauczania i charakteru ćwiczeń uczący się realizuje ciągły proces przekładu "żywiolowego" ustalając wzajemne stosunki między faktami języka obcego i ojczystego.^{x)}

Jak każda żywiolowość i ta, jeśli nie będzie stopniowo przekształcona w świadomy proces, może prowadzić do wielu ujemnych skutków. Wykorzystanie naturalnej żywiolowości tłumaczeniowej ucznia i umieszczenie jej do systemu przemyślanych i opracowanych ćwiczeń jest tematem szeregu artykułów w pewnym zakresie rehabilitujących tłumaczenie i traktujących je jako jeden z dobrych chwytów metodycznych przy nauczaniu języków obcych, szczególnie na wyższym stopniu zaawansowania języka.^{xx)}

Nauczyciele, którzy nie stronią od stosowania elementów przekładu nawet w szkołach średnich, twierdzą, że użycie go doprowadza do szybszego i właściwszego zrozumienia znaczenia słownictwa, nie przeszkadza w osiągnięciu dobrych wyników w opanowaniu mowy obcojęzycznej i daje oszczędność czasu. Wprawdzie zdania na ten temat metodyków-praktyków są wypowiedane z dużą rezerwą, tym bardziej, że zbyt częste stosowanie tłumaczenia na lekcjach i lektoratach może prowadzić do powstawania błędów metody gramatyczno-tłumaczeniowej, nawet jednak ci najbardziej ostrożni stwierdzają przydatność tej techniki nauczania do przeprowadzenia analizy kontrastywnej oraz wykorzystania jej na wyż-

---

^{x)} W. N. Komissarow, Obuczenie inostrannomu jazyku i pieriewod (W:) "Russkij Jazyk za Rubieżom", 1971, nr 2.

^{xx)} Artykuły te ukazały się na łamach czasopisma "Russkij Jazyk za Rubieżom" w dziale "Problemy pieriewoda".

szym poziomie nauczania, gdy możemy założyć, że podstawowe nawyki językowe zostały już w pamięci ucznia zakodowane i utrwalone. Pogląd ten przytacza W. Marton omawiając najnowsze publikacje z zakresu metodyki nauczania języków obcych: "Jednym z możliwych sposobów uczenia się będzie przyjęcie języka ojczystego jako układu odniesienia dla opanowania elementów i relacji języka opanowywanego"^{x)}, co dotyczyć może przede wszystkim języków spokrewnionych, takich jak polski i rosyjski. Podobną opinię wyraża B.A. Jankowski twierdząc, że choć w początkowej fazie nauczania zbyt częste stosowanie tłumaczenia przeszkadza "w osiągnięciu biegłości i utrudnia ustanowienie bezpośrednich połączeń między wyrazem obcojęzycznym", to jednak może być "celem samym w sobie po opanowaniu podstaw języka".^{xx)} Stanowisko to znajduje szereg uzasadnień szczególnie przy nauczaniu języka rosyjskiego w warunkach uczelni technicznej, gdzie ograniczony czas rocznego kursu należy przeznaczyć na sprawy najistotniejsze, które miałyby wpływ również na stosunek uczącego się do języka już po zakończeniu nauki prowadzonej przez nauczyciela. Należy więc przede wszystkim wyłowić najczęściej powtarzające się błędy studentów, wyjaśnić ich mechanizm i utrwalić poprawne wypowiedzi, a także przygotować studentów do dalszego samokształcenia.

"Absolwenci językowi", nawet ci najbardziej chętni i świadomi tego, jak istotna jest znajomość języków obcych, po ukończeniu kursu w uczelni wyższej najczęściej nie mają możliwości utrwalenia zdobytych wcześniej umiejętności w bezpośredniej rozmowie w danym języku. Jeżeli nie chcą więc utknąć w martwym punkcie lub popaść we wtórny analf-

---

x) W. Marton, op. cit., str. 111.

xx) B. A. Jankowski, Nauka języka obcego, Warszawa 1973.

betyzm językowy, co, jak wiemy, jest możliwe już po bardzo krótkim okresie niedokształcania się, postanawiają utrzymać się na pewnym poziomie językowym głównie przez czytanie prasy i pracę ze słownikiem dwujęzycznym, co także wymaga wcześniejszych wyjaśnień i przygotowania.

Na jednym z początkowych zajęć lektor powinien poinformować studentów o istnieniu wielu różnych słowników (obok ogólnych, techniczne obejmujące wszystkie dziedziny, a także tylko jeden określony dział techniki), zwrócić ich uwagę na ogólnie przyjętą "klasyczną" budowę każdego słownika oraz uczulić na istnienie różnorodnych skrótów, których rozszyfrowanie ułatwi właściwe zrozumienie i tłumaczenie tekstów.

Istotną rzeczą jest również wypunktowanie kilku zagadnień pojawiających się najczęściej w błędnych tłumaczeniach z języka rosyjskiego, a dotyczących pracy ze słownikiem.

Należą do nich m. in.:

a) wieloznaczność pojęć technicznych zamieniana różnymi polskimi odpowiednikami w zależności od dziedziny wiedzy, jakiej dotyczą, np.:

ТОК - 1) prąd elektryczny, 2) przepływ (prąd wodny),
3) klepisko;

напряжение - 1) napięcie, 2) natężenie, 3) naprężenie;

b) istnienie dużej grupy słów o jednakowym brzmieniu w języku polskim i rosyjskim, ale o różnym znaczeniu, np.:
академик, брак, марка, грубый.

Przy omawianiu problemów słownikowych nie można oczywiście pominąć podkreślenia ważnej roli kontekstu, który pomaga w przeprowadzeniu selekcji znaczeń wyrazów odszukaných w słowniku.

W przyszłości niejednokrotnie studenci, jak również absolwenci uczelni, będą korzystali z obcojęzycznej literatury technicznej dla pogłębienia wiedzy z zakresu własnej specjalności i w tym wypadku na równi z umiejętnością zrozumienia przyda im się także umiejętność poprawnego tłumaczenia tekstu w formie pisemnej. Często będzie to tłumaczenie bardzo dokładne, co narzuca ścisłość nauk technicznych. Problem ten lepiej i szybciej rozwiąże student, któremu wcześniej zwrócono uwagę na istotne aspekty sztuki przekładu tekstów, student, który wykonał szereg takich tłumaczeń wcześniej pod okiem lektora.

Proces odbieru tekstu w języku obcym, jak i w ojczystym, następuje przy pomocy wzroku, przy czym odbierany jest nie cały tekst i nawet nie całe zdanie, ale tylko jego poszczególne części. Czytając w języku ojczystym formy wyrażenia, treści pozostają jakby poza polem uwagi czytelnika, ponieważ język opanowany jest na tyle, że treść przyjmuje się podświadomie. Jednak wystarczy, że spotkamy nowe słowo, wtedy chcąc je zrozumieć wraz z całością zdania, zaczynamy czytać wolniej, uważniej, ponieważ porównujemy je do znanych słów ze względu na treść i formę. Natomiast czytając tekst w języku obcym, forma wyrażania wysuwa się zwykle na plan pierwszy, w związku z czym bardzo często nie znając formy nie można przeniknąć w treść.^{x)}

Przed przystąpieniem do tłumaczenia konieczne jest więc przeczytanie całego zdania, a następnie wyodrębnienie najistotniejszych jego elementów. Proces zrozumienia tekstu, a także poprawnego tłumaczenia, musi wobec tego przyjąć za punkt wyjścia nie dowolny człon zdania, ale orzeczenie i podmiot, tym bardziej, że zgubienie się w długich zda-

---

^{x)} W. P. Uwarow, *Kak naucziťsia ponimat' i pieriewodit' inostrannyj jazyk*, Mińsk 1968.

niach tekstu technicznego jest wyjątkowo łatwe. W tej sytuacji tłumaczenie pisemne pozwoli ogarnąć całość tekstu, ustosunkować się do wykonanej pracy krytycznie i wyeliminować błędy, które mogłyby być przeoczone w czasie tłumaczenia ustnego. Przed przystąpieniem do tego rodzaju ćwiczeń pisemnych należy jednak omówić najczęściej spotykane trudności tłumaczeniowe przeradzające się w użycie błędnych form językowych, do których na płaszczyźnie języka polskiego i rosyjskiego trzeba zaliczyć między innymi opuszczenie łącznika w orzeczeniu imiennym czy też niepotrzebne używanie zaimka osobowego w języku polskim. Należy również zwrócić uwagę studentów na stosowanie form bezosobowych, tak charakterystycznych dla tekstów technicznych, z równoczesnym podaniem przykładów w obu językach.

Jak wynika z powyższych uwag, z właściwym rozwiązaniem problemu tłumaczenia wiąże się także uczulenie studenta na konieczność poprawnego użycia języka polskiego, wyeliminowanie rusycyzmów i opracowanie całości w dobrej polszczyźnie. Lektor może więc w tym wypadku spełnić również pozytywną rolę w walce o kulturę języka polskiego, a jest to w uczelni technicznej zadaniem tak wzniosłym, jak i dążenie do osiągnięcia jak najlepszych wyników w nauce języka obcego.

Z uwagi na kontrowersyjność przedstawianych problemów należy powyższy artykuł przyjąć za ogólnie sprecyzowany wstęp do szerszej dyskusji na temat możliwości i form wykorzystania oraz przydatności tłumaczenia przy nauce języków obcych ze szczególnym uwzględnieniem warunków uczelni technicznych.

LITERATURA

- [1] W. W. Akulienko, Łożnyje družja pieriewodczika w ruskom i agnlijskom jazykach, (W:) "Russkij Jazyk za Rubieżom", 1969, nr 3.
- [2] D. J. Daszdawaa, Miasto i znaczenie pieriewoda w przedawaniu russkogo jazyka w szkołach Mongolii, (W:) "Russkij Jazyk za Rubieżom", 1970, nr 3.
- [3] L. Grochowski, Metodyka nauczania języka rosyjskiego, Warszawa 1971.
- [4] B. A. Jankowski, Nauka języka obcego, Warszawa 1973.
- [5] W. N. Komissarow, Obuczenie inostrannomu jazyku i pieriewod, (W:) "Russkij Jazyk za Rubieżom", 1971, nr 2.
- [6] W. Marton, Nowe horyzonty nauczania języków obcych, Warszawa 1972.
- [7] W. P. Uwarow, Kak nauczi'tsia ponimat' i pieriewodit' i-nostrannyj jazyk, Mińsk 1968.

ПЕРЕВОД И ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Р е з ю м е

В статье затрагиваются важнейшие психологические аспекты, восстанавливающие перевод как полезный момент изучения иностранных языков на высшем уровне.

Обращается внимание на некоторые элементы работы с иноязычным словарём, а также на целесообразность проведения письменных переводов технических текстов.

TRANSLATION AND FOREIGN LANGUAGE TEACHING

S u m m a r y

The article presents the most important psychological aspects which rehabilitate translation as one of the positive moments in foreign language teaching on a higher stage of education. Attention has been paid to some elements of work with a bilingual dictionary and the purposefulness of using written translations of the technical texts on the basis of Russian texts.